

СТЕПАНОВ Ю.М.

ДУ «Інститут гастроентерології НАМН України», м. Дніпропетровськ

ДО 50-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ ДУ «ІНСТИТУТ ГАСТРОЕНТЕРОЛОГІЇ НАМН УКРАЇНИ»

Історія розвитку гастроентерологічної служби розпочалась 50 років тому з відкриттям НДІ гастроентерології в м. Дніпропетровську відповідно до Постанови Ради Міністрів Української РСР від 19 грудня 1964 року. Основний напрям діяльності інституту був сформульований Міністерством охорони здоров'я України: вивчення клініки, розробка методів діагностики, лікування та профілактики захворювань органів травлення.

Це був перший інститут у СРСР, тільки через 3 роки був відкритий Всесоюзний НДІ гастроентерології МОЗ СРСР у м. Москві, через 5 років — лабораторія гастроентерології у м. Тарту і невеликий інститут з одним клінічним відділом у м. Душанбе.

Співробітники інституту розробили нові теорії виникнення хвороб органів травлення. Вони одними з перших у СРСР і в Україні освоїли і впровадили ендоскопічні методи дослідження і лікування, брали безпосередню участь у розробці найсучасніших хірургічних втручань, розробили нові теорії про виникнення хвороб органів травлення.

Наш Інститут разом з іншими науковими установами нашої та зарубіжних країн дав поштовх до розвитку профілактики онкологічних захворювань через стабілізацію передракових станів, вивчення процесів фіброзу паренхіматозних органів, які ле-

жать в основі захворювань та часто фатальних патологічних змін, а також дали поштовх до розробки нових видів малоінвазивних, оперативних втручань при хворобах органів травлення.

Становлення та розвиток наукової і практичної гастроентерології пов'язані з іменем першого директора Інституту гастроентерології і головним гастроентерологом МОЗ України, кандидатом медичних наук Євгеном Максимовичем Поляковим.

З квітня 1967 року протягом 20 років інститутом і спеціалізованою гастроентерологічною службою керував заслужений діяч науки УРСР, доктор медичних наук, професор Павло Федорович Кришень.

З 1987 до 2011 року інститут очолював член-кореспондент НАМН України, доктор медичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, професор Юрій Олександрович Філіпов.

У даний час директором інституту є головний спеціаліст НАМН України з гастроентерології та дієтології, завідуючий кафедрою гастроентерології та терапії факультету післядипломної освіти ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», заслужений лікар України, член президії Української гастроентерологічної асоціації, член Європейського комітету з присудження премії Bares Award за кращі наукові роботи з гастроен-





**Євген Максимович
Поляков**



**Павло Федорович
Кришень**



**Юрій Олександрович
Філіппов**



**Юрій Миронович
Степанов**

терології, доктор медичних наук, професор Юрій Миронович Степанов.

У стінах інституту працювали вчені, які зробили значний внесок у вітчизняну теоретичну і клінічну гастроентерологію. Їх роботи відомі не тільки в Україні, але й за кордоном.

Вагомий внесок у розвиток гастроентерологічної науки, становлення спеціалізованої гастроентерологічної служби та підготовку фахівців зробили такі відомі вчені та організатори охорони здоров'я, як Т.П. Шамшонкова, В.П. Співак, Т.В. Смирнова, І.Т. Кругликов, О.А. Кривицький та ін.

Зараз ДУ «Інститут гастроентерології НАМН України» є головною науково-дослідною установою з проблем гастроентерології з розвиненою дослідницькою і клінічною базою, де проводиться вивчення поширеності, етіології і патогенезу хвороб органів травлення, розробляються методи їх діагностики, хірургічного і терапевтичного лікування.

Висококваліфіковані кадри і матеріально-технічний потенціал Інституту дозволяють успішно виконувати всі завдання науково-дослідницької, лікувально-діагностичної, організаційно-методичної та інших видів роботи відповідно до основних напрямів діяльності на рівні кращих світових стандартів. Наукові дослідження, проведені в інституті,

характеризуються глибоким вивченням проблем функціонування органів травлення на популяційному, системному, органному, клітинному і субклітинному рівнях.

Вчені інституту першими в країні:

— сформулювали концепцію холесекреторних порушень, ввели в клінічну нозологію поняття «біліарна недостатність» та розробили методи її корекції на засадах доказової медицини;

— розробили напрям ендокринної гастроентерології, що дозволив теоретично обґрунтувати концепцію патогенетичної ролі регуляторних пептидів у виникненні хронічної патології органів травлення, на підставі чого розроблені нові методи діагностики й лікування. Було обґрунтовано використання гастроінтестинальних гормонів і нових лікарських засобів, створених вченими інституту на основі продуктів-аналогів із природної та тваринної сировини;

— розробили та впровадили методи використання поліспиртів (сорбіт, ксиліт, альгурин) для діагностики та лікування хворих із гастродуоденальною та гепатобіліарною патологією;

— створили низку медико-біологічних моделей, заснованих на порушенні інформаційного обміну гастродуоденальної зони і печінки;



Ю.І. Рафес



П.А. Канишев



В.Г. Ананьєв



І.І. Шелекетіна

— запропонували ряд нових способів функціонального тестування стану регуляції шлункової секреції;

— визначили роль психотравматизації у розвитку гастроудоденальних захворювань і розробили системний підхід до вибору психотропної терапії;

— обґрунтували необхідність диференційної психотропної терапії як обов'язкового компонента комплексного лікування хворих гастроентерологічного профілю;

— довели патофізіологічне значення кишкової мікрофлори при захворюваннях органів травлення;

— модифікували вже відомі, розробили і впровадили нові методи бактеріологічної діагностики дисбіозу, оригінальний спосіб імюнокорекції методом автоцитокінотерапії, що дозволяє значно поліпшити результати лікування, збільшити строки ремісії, підвищити якість життя пацієнтів;

— провели фундаментальні дослідження, досягли значних успіхів у вивченні проблеми передракових захворювань шлунка, впровадили методи профілактики диспластичних змін слизової оболонки;

— створили хірургічну школу інституту, яка накопичила унікальний досвід із розробки і впровадження нових методів хірургічного лікування, реконструктивні операції на шлунку, лапароскопічні органозберігаючі операції та малоінвазивні оперативні втручання при патології органів травлення;

— розробили методи діагностики та лікування пацієнтів з ускладненими формами хронічного панкреатиту;

— удосконалюють методики резекцій підшлункової залози зі збереженням морфофункціональної структури дванадцятипалої кишки, виконують панкреатодуоденальну резекцію при пухлинах головки підшлункової залози та великого дуоденального сосочка;

— розробляють діагностичні критерії визначення фіброзних процесів у печінці та підшлунковій залозі, реалізують нові підходи до їх гальмування.

Інститутом уперше була створена спеціалізована гастроентерологічна служба України, визначені

принципи організації спеціалізованої медичної допомоги, розроблені нові форми й методи диспансеризації та реабілітації при захворюваннях органів травлення. З урахуванням екологічної ситуації в державі і техногенного впливу на організм людини пріоритетною є розробка наукових основ гастроентерологічної допомоги населенню України з урахуванням провідних факторів ризику виникнення та перебігу захворювань органів травлення та адаптційних можливостей організму.

Створена, впроваджена і функціонує в клініці інституту автоматизована госпітальна система, клініко-статистичні класифікації хвороб органів травлення, стандарти та уніфіковані клінічні протоколи лікування хворих гастроентерологічного профілю.

Розроблені й видані для широкого використання в медичній практиці медико-статистичні стандарти діагностики й лікування найпоширеніших хвороб органів травлення для лікарів-гастроентерологів, терапевтів та лікарів загальної практики — сімейної медицини.

Наукові співробітники інституту взяли участь у виконанні Президентської програми «Здоров'я нації» за темами соціальної спрямованості, результати цих науково-дослідницьких робіт були високо оцінені організаторами програми. Матеріали однієї з них увійшли в монографію «Наукові засади міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» (за редакцією президента НАМН України, академіка А.М. Сердюка), яка узагальнювала кращі роботи українських вчених, присвячені підвищенню якості медичної допомоги населенню країни.

Інтеграція фундаментальної та прикладної науки в інституті базується на поєднанні експериментальних і клінічних даних, терапевтичної та хірургічної гастроентерології, що забезпечує комплексне вирішення актуальних проблем цієї галузі медицини.

За останні 3 роки з метою підвищення рівня надання медичної допомоги населенню України в інституті відбулися якісні та кількісні зміни матеріально-технічної бази. Проведено оснащення



KDL-анализ



Відеокапсульна ендоскопія

найсучаснішим обладнанням клініко-діагностичної та біохімічної лабораторій. Впроваджена відеокапсульна ендоскопія, точність якої перевищує інші відомі методи дослідження тонкої кишки. У діагностиці патологічних станів інформативність становить 70–93 %.

Суттєво оновлена ресурсна база, придбана і введена в експлуатацію нова апаратура:

- цифровий рентгенодіагностичний комплекс Opera T90sex;
- цифровий рентгенодіагностичний комплекс MCA PLUSS;
- скальпель хірургічний SonoSurg-G-2;
- монітор спостереження за станом хворого УМ-600;
- ручний пульсоксиметр Pearl10;
- апарат штучного дихання та вентиляції легень Monnal T-75;
- відеогастроскоп GIF-HQ 190;
- стійка відеолапароскопічна KarlStorz GMBH & Co KG;
- фібродуоденоскопи FD-34V2;
- колоноскоп FC-38LV;
- фіброскан Fibro Scan;
- ультразвуковий апарат Ultima («Радмір»);



Використання цифрового рентгенодіагностичного комплексу MCA PLUSS

— ультразвуковий діагностичний комплекс SSA-660A Xario.

Апарат Fibro Scan дозволяє визначити стадії фіброзу та стеатозу печінки на тих етапах, коли ці процеси є оборотними, покращує якість діагностики захворювань печінки й забезпечує контроль ефективності лікування.

Відновлено роботу електронного мікроскопа, який дає можливість виявляти віруси гепатиту й діагностувати іншу патологію, впроваджені нові методи дослідження паразитарних інфекцій, що значно поліщило якість і рівень діагностичного процесу.

Використання нового ультразвукового скальпеля Olympus (Японія), рентгенохірургічної С-подібної системи MCA (Італія) у відділенні хірургії органів травлення дозволило значно розширити діапазон і якість виконання хірургічних втручань. Підвищується рівень надання медичної допомоги хворим гастроентерологічного профілю за рахунок відкритих, лапароскопічних, міні-інвазивних оперативних втручань під УЗ- і рентгенологічним контролем. Розроблені етапні методи корекції жовчовідтоку із застосуванням транспапілярних та ендобіліарних втручань, виконуються панкреатодуоденальні резекції та сучасні операції при ускладнених формах



Цифровий рентгенодіагностичний комплекс Opera T90sex



Відеогастроскоп «GIF-HQ 190»



Апарат «Фіброскан», дозволяє визначити стадії фіброзу та стеатозу печінки

хронічного панкреатиту. За діагностичними та лікувальними показаннями проводиться ендоскопічна ретроградна холангіопанкреатографія із папілосфінктеротомією.

Враховуючи пріоритетність міжгалузевих напрямів роботи, укладено договір з Інститутом електрозварювання імені Є.О. Патона НАН України про спільне наукове дослідження, що спрямоване на розробку нових методів лікування з використанням апарата для зварювання тканин під час хірургічних операцій.

Значно активізувалось організаційне та науково-методичне керівництво гастроентерологічною допомогою населенню та підготовка лікарів-гастроентерологів України. Проводяться виїзні науково-практичні конференції в регіони України з наданням консультативної допомоги лікарям та пацієнтам, проводяться наукові форуми з міжнародною участю.

З 2013 року відновлено проведення наукових сесій інституту, на яких співробітники і провідні вчені доповідають результати власних досліджень, висвітлюють нові досягнення науки та практики.

Розширюються міжнародні контакти інституту, зокрема, здійснюється співпраця з Європейським гастроентерологічним суспільством, Міжнародною асоціацією науки і вищої освіти, ведеться робота за договорами про науково-інформаційну співпрацю з Центральним науково-дослідним інститутом гастроентерології м. Москви (Росія), з лабораторією «NL Біотехнології ТОВ» (США, Арканзас). У рамках довгострокового договору про співпрацю проводяться мультицентрові рандомізовані дослідження ефективності та безпеки лікарських препаратів для лікування патології кишечника і печінки. Вчені інституту входять до ЕССО, Міжнародного (ІРС) і Європейського (ЕРС) клубів панкреатології.



Ультразвуковий апарат ULTIMA («Радмір»)



Робота за електронним мікроскопом



Використання нового приладу у відділенні хірургії органів травлення



Останні примірники збірника «Гастроентерологія»

Наукові співробітники інституту проходять підготовку в зарубіжних клініках, постійно беруть участь у міжнародних, європейських та національних гастроентерологічних форумах (Італія, Швейцарія, Німеччина, Китай, Туреччина, Франція, Австрія, Японія та ін.).

Досягнення вчених інституту неодноразово відзначені дипломами, грамотами та преміями на наукових форумах різного рівня. Науковий співробітник відділу захворювань шлунка, дванадцятипалої кишки, дієтології та лікувального харчування І.В. Кушніренко та науковий співробітник відділу хірургії органів травлення О.М. Бабій у 2010 році отримали Премію Президента України за кращі наукові роботи.

Молодих вчених інституту: В.А. Макарчук, К.В. Парамонова, О.О. Галінський, Н.В. Недзвєцька — нагороджували премією НАМН України за кращі наукові роботи, вони ставали переможцями

щорічного обласного конкурсу проектів «Молоді вчені — Дніпропетровщині» у рамках програми «Молодь Дніпропетровщини» на 2012–2021 рр.

Постановою президії Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки у 2014 році науковому співробітнику лабораторії патоморфології Н.Ю. Ошмянській призначено стипендію Кабінету Міністрів України для молодих вчених.

Щорічно науково-дослідні роботи інституту нагороджуються грамотами президії НАМН України.

Комплексний підхід до вирішення проблем (від вивчення особливостей патогенезу до створення нових препаратів, завершених технологій діагностики та лікування, нових автоматизованих систем, організаційно методичних, управлінських програм) дозволяє підняти гастроентерологічну науку та спеціалізовану допомогу населенню України до рівня кращих світових практик.



Оскільки інститут є клінічною базою кафедри гастроентерології та терапії факультету післядипломної освіти ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», тут щорічно вдосконалюють свою професійну майстерність і підвищують кваліфікацію понад 500 фахівців з усіх регіонів України.

Вченими інституту проведена велика робота зі створення Української гастроентерологічної асоціації, яка плідно працює вже понад 15 років.

З 1969 року інститут видає міжвідомчий збірник наукових робіт «Гастроентерологія», у якому відображені досягнення гастроентерологічної науки і практики України і зарубіжних країн. Збірник є фаховим виданням МОН України, включений до наукометричної бази даних Science Index та PIIIC, а також до українського наукового реферативного журналу «Джерело».

Інститут є головною установою проблемної комісії НАМН та МОЗ України «Гастроентерологія», що координує планування наукових та дисертаційних робіт, видання методичних рекомендацій та посібників для лікарів. При інституті функціонує спеціалізована вчена рада з захисту докторських та кандидатських дисертацій за спеціальностями «гастроентерологія», «кардіологія» та «педіатрія». Інститут є базою клінічної ординатури й аспірантури за фахом «внутрішні хвороби», «гастроентерологія» та «хірургія».

Результати наукових досліджень широко публікуються у вітчизняних і зарубіжних наукових виданнях. За ці роки співробітниками інституту опубліковано близько 6000 наукових праць, видано 25 монографій, 84 навчальних посібники та довідники,

понад 200 методичних рекомендацій та відомчих інструкцій. В інституті виконані 27 докторських та 92 кандидатські дисертації.

На базі інституту діють курси інформації та стажування для лікарів-терапевтів, гастроентерологів, хірургів, ендоскопістів, сонологів, морфологів та інших спеціальностей.

Конкурентоспроможність наукових розробок Інституту забезпечується охоронними документами: 182 нових технічних рішення захищено патентами та авторськими свідоцтвами на винаходи.

Гастроентерологічна наука дає можливість отримати нові та поглибити вже існуючі знання про епідеміологію, етіологію, патогенез хвороб органів травлення, розробити нові напрямки діагностики й лікування таких поширених і соціально значущих захворювань, як гепатит, панкреатит, виразкова хвороба, запальні захворювання кишечника, що стають причиною інвалідизації людей молодого працездатного віку.

Сьогодні інститут є науково-практичним центром, який здійснює інтеграцію таких споріднених гілок медицини, як терапія, гастроентерологія та хірургія. Саме це поєднання дозволяє виховувати висококваліфікованих фахівців, які добре знають свою справу. Досягнення інституту – це результат багатогранної творчої діяльності його вчених, лікарів та всіх співробітників.

ДУ «Інститут гастроентерології НАМН України» – злагоджений високопрофесійний колектив, якому під силу вирішення нагальних проблем. Від розвитку науки та практики в нашому інституті залежить і його місце у світовій науці. ■